

NEPRAMINTAIS KNYGOS TAKAIS

KNYGNEŠIO PETRO GUDELIO GYVENIMAS IR VEIKLA

Lietuvių kalba Žaslių bažnyčioje iki XIX a. vidurio.

Didžiosios Lietuvos kunigaikštystės statusas draudė svetimšaliams Lietuvoje įsigyti dvarus, užimti valstybines pareigas, tačiau tai neapsaugojo lietuvių kalbos nykimo. Dėl susiklosčiusių istorinių aplinkybių, unijos su Lenkija, Lietuvos didikai gana anksti išsižadėjo gimtosios šnekos ir ėmė kalbėti lenkiškai. Vėliau jais pasekė ir smulkieji bajorai, miestų gyventojai. XVIII a. pabaigoje - XIX a. pradžioje svetimų kalba ėmė kalbėti ir Vilniaus vyskupijos lietuvių valstiečiai. Ši procesą labai skatino prolenkiška dvasininkija.

Kokia kalba buvo sakomi pamokslai Žaslių bažnyčioje XVIII a. žinių nerasta. 1740 m. Žaslių klebonas kunigas Karolis Jusevičius mokėjo lietuviškai, tačiau vizitacijose, aprašant pamaldas, lietuvių kalba neminima. 1782 m. Žaslių bažnyčios vizitacijoje apie pamokslų kalbą irgi nieko nesakoma. 1828 m. giedojimai ir visos pridėtinės pamaldos vykdavo tik lenkiškai.

1849 m. Žiniose apie Žaslių bažnyčią ir parapiją teigiama, kad parapijiečiai kalba lietuviškai ir lenkiškai. Švelniai tariant, klebonas pateikė tendencingas žinias, nes tuo metu lenkiškai kalbančių žmonių galėjo būti tik maža dalis – tai Žaslių miestelėnai, poros bajorkaimių gyventojai, keleto dvarų ponai.

Kunigai Aleksandras Burba, Kazimieras Kibelis nevengė pasirodyti lietuviams. Už lietuviybės skelbimą ir platinimą jie susilaukdavo nemalonių iš vyskupijos vadovybės, caro valdžios instancijų. 1898 m. Kovo mėn. Žaslių miestelio gyventojas Juozapas Dervinskis ir Mykolas Mireckis iš Naujažerio kaimo atvyko pas Vilniaus žandarmerijos valdybos viršininką ir asmeniškai jam įteikė raštišką skundą. Šiame skunde yra minimi žmonės, kurie turėjo lietuvišku spaudinių. Paminėti Petras ir Mykolas Gudeliai iš Gilučių kaimo. Žandariai padarė kratą Žaslių klebonijoje (net du kartus) ir dešimtyje skundikų nurodytų kaimiečių sodybų. Tačiau niekur lietuviškų priešvyriausybinių leidinių nerado. Kratos protokoluose neminimos net lietuviškos maldaknygės.

M. Mireckis žandarams teigė, kad nežinaš, kodėl Žaslių klebonijoje nerasta lietuviškų knygų ir aiškino, kad kaimiečiai apie gresiančias kratas buvę įspėti. Jis liudijo pats matęs, kaip ankstų rytą nuo klebonijos Zarembos sesuo Anastazija bėgusi link Pūstakiemio.

Vilniaus gubernijos žandarmerijos valdybos viršininkas Černiajevas konstatavo, kad tyrimu neįrodyta, jog Žaslių kunigai platina lietuvišką spaudą. Bylos išvadoje teigiama, kad už atkaklų lietuvių kalbos puoselėjimą, „išpuolius prieš valstybinę religiją“ kunigus K. Kibelį ir B. Krikštaponą reikia iš Žaslių pašalinti. To nebuvo padaryta.

Skundai, šmeižtai, nuolatinė nervinė įtampa palaužė jauno teologijos magistro kunigo K. Kibelio sveikatą. Jis mirė 1902 m. vasario 16 d., eidamas vos trisdešimt ketvirtuosius metus.

Nėra abejonės, kad kunigas K. Kibelis tikrai turėdavo lietuviškos spaudos. Žasliuose gyvenęs istorikas kunigas Juozapas Stakauskas (1890 – 1972) surinko autentiškų žinių.

Už lietuvių, vienos seniausių indoeuropiečių kalbų, kurią tyrinėjo

žymiausi pasaulio lyginamosios kalbos specialistai, kova buvo ypač sunki.

Tarp įvairių archyvinių dokumentų daugiau žinių apie įkliuvusius su draudžiama lietuviška spauda Žaslių apylinkėse nerasta. Atrodo, kad vietos valdžia nebuvo uoli persekiodama draudžiamą spaudą. 1898 m. kažkam įskundus, kad apylinkėje plinta lietuviškos knygos, tokios spaudos nebuvo atimta. Susidaro įspūdis, kad tuo metu į lietuviškas maldaknyges Žaslių apylinkės policija ir žandarai žiūrėjo pro pirštus.

Žaslių valsčiuje, Gilučių kaime gyveno žymus knygnešys Petras Gudelis. Jis gimė Jokūbo Gudelio šeimoje 1864 m. Gegužės 14 d. Nors pats Gudelis buvo mažaraštis, bet šviesus žmogus. Gabenti ir platinti lietuvišką spaudą pradėjo apie 1889 metus. Net iš Adučių kunigas B.Krikštonis siuntė Augustiną Janutėną pas P.Gudelį parvežti lietuviškų knygų. Šis, atvykęs į Žaslių geležinkelio stotį ir besiderėdamas su vežėjais, suprato, kad P.Gudelis jiems gerai žinomas. Tada A. Janutėnas į Gilučius nuėjo pėsčias. Nupirktas knygas P. Gudelis atvežė į Vievio geležinkelio stotį.

Į Tilžę vykdavo du tris kartus per metus. Kelionė užtrukdavo iki keleto savaitių. Parsiveždavo maldaknygių, laikraščių, kalendorių.

Spaudiniais aprūpindavo ir kitus knygnešius. Dalį platindavo pats: Paparčių, Korsakų, Kaugonių ir kituose aplinkiniuose kaimuose taip pat Žiežmarių ir kitose apylinkėse (iš kunigo Šlamo prisiminimų). Kitą dalį atiduodavo platinti Vincentui Frankoniui ir savo kaimo gyventojai Onai Medzikauskaitei.

P.Gudelis glaudžiai bendradarbiavo su Vincu Balasevičiumi. Šis gyveno Šakaldonių kaime, didelėje gražioje sodyboje. Ko ir norėti, valdė 34 ha. ūkį, buvo vienas iš darbščiausių ūkininkų visoje apylinkėje. Balasevičiaus sūnus Bronius vedė P. Gudelio dukrą Veroniką. Iš svoto, esant reikalui, gaudavo lietuviškos spaudos. Žandarams įkliuvęs nebuvo, nors namuose kratų būta.

1898 m. Žandarai gavo skundą dėl Žaslių kunigo K.Kibelio veiklos ir lietuviškos spaudos platinimo. Skunde buvo įrašyta ir P. Gudelio pavardė. Per kratą jo ūkyje spaudos nerado. Apie vieną tokią kratą iš močiutės Katrinos Gudelienės pasakojimų prisimena anūkė Malvina Gudelytė – Rakauskienė: „knygos būdavo slepiamos kluone arba tvarte po šieną. Kai sužinojom, kad žandarai visur daro kratą, tai iš slėptuvių surinkom visas knygas ir atnešėm į trobą. Tuo metu močiutė sėdo verpti. Anų laikų moterys nešiojo plačius austinius sijonus. Tai ir sudėjo po sijonu visas knygas. Kaip tik tada ir užėjo žandarai. Iššniukštinėjo visas pakampes, bet nieko neradę, išsinešdino. O močiutė visą tą laiką, nei gyva nei mirusi, saugojo lietuvišką spaudą.“

Knygnešys Petras Gudelis mirė 1924 m. liepos 20 d. Yra palaidotas Gilučių kaimo kapinaitėse. Po jo mirties praėjus ketveriems metams (1928 m.) tuometinė Lietuvos vyriausybė jo našlei Katrinai Gudelienei paskyrė 30 rublių pensiją.

1913 m. įsikūrė Vilniaus krašto lietuvių švietimo draugija „Rytas“ Tais pačiais metais įsisteigė Gilučių ir Žaslių skyriai.

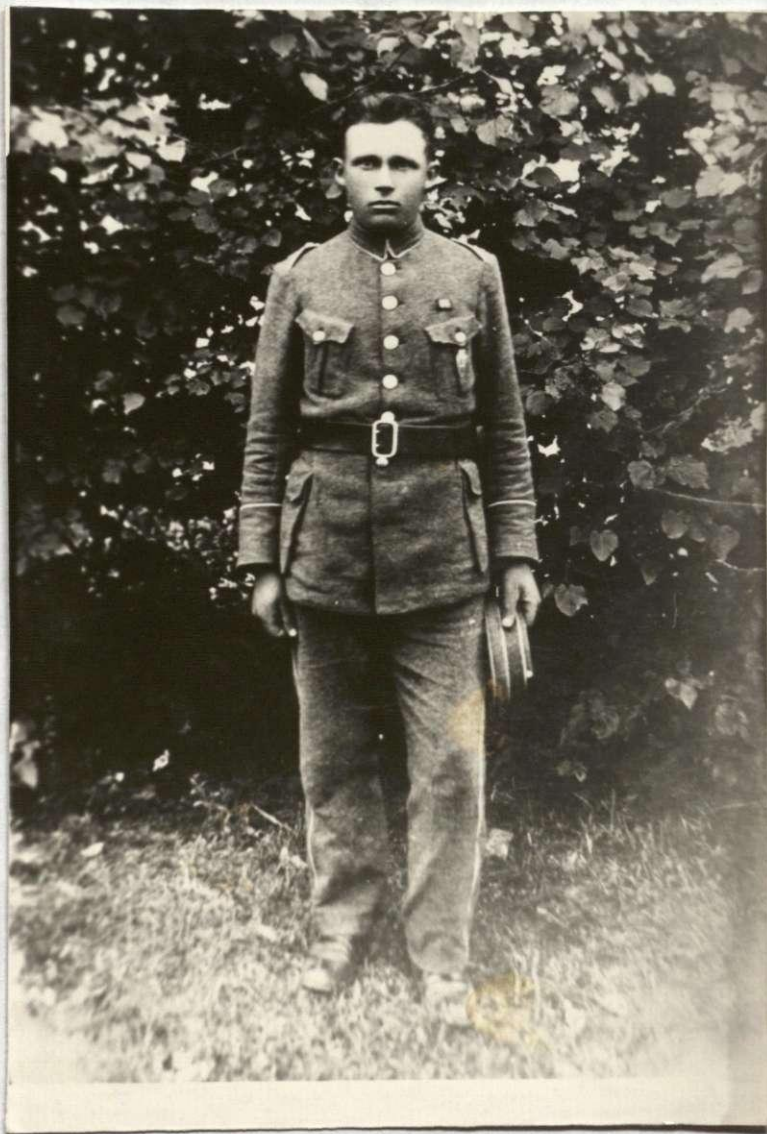
Petro Gudelio žmona – Gudalienė Katrina su sūnaus Prano šeima (trečia iš kairės)

Knygnešio Petro Gudelio žmona su dukra
Leonora Gudelyte - Dragūniene
apie 1942 m.

Knygnešio Petro Gudelio sūnus Pranas
(1890 – 1973)

Knygnešio Petro Gudelio sūnus Pranas
apie 1930 metus Smetonos šaulys

Pirmoje eilėje iš kairės sėdi: Petro Gudelio sūnaus Prano vaikai

- Malvina Gudelytė - Rakauskienė su vyru Antanu

- Janina Gudelytė - ~~Rakauskienė~~

- Gudelis Jonas - ketvirtas iš eilės - Prano sūnus

- Aldona Gudelytė - Katkauskienė - šešta

penktas - Juozas Dantulytis - Jurčikonienė - (pagal motiną
(sesers Prano dėdė)

7 - Rakauskas Stevas (Janis vyras)

antro eilės -

koji Gudelinė Dama (joms žmona)

visi diti ačiū.

Knygnešio Petro Gudelio sodyba sudegė. Vėliau toje pačioje žemėje, bet ne toje pačioje vietoje, sūnus Pranas pasistatė namus. Jis gyveno su mama Katre Gudeliene ir seserimis: Nastazija, Ona, Prane, Veronika, Leonora ir Maryte.

Nastazija ištekėjo už Lankučio į Grabijolus, prie Kazokiškių.

Ona – už Malūnavičiaus į Paparčius.

Pranė – už Zarembos į Pūstakiemį.

Veronika – už Balasevičiaus į Šakaldonis, prie Semeliškių.

Leonora – už Dragūno į Vilnių.

Marytė – už Lauruševičiaus į Stabintiškes.

Nuotraukoje – sūnus Pranas aria.

